

Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi / Journal of Turkish History Researches,
Yıl/Vol. 2, Sayı/No. 2 Güz/Fall 2017
ISSN (çevrimiçi): 2459-0185 ISSN (basılı) : 2548-091X

Kitap Tanıtımı / Book Review

Egemen Çağrı Mızrak, *Bozkır Kavimleri, M.Ö VII. Yüzyıldan M.S VI. Yüzyılın Ortalarına Kadar Batı Türkistan ve Kuzey Hindistan'daki Bozkırlılar*, Ötüken Yayınları, İstanbul Haziran 2017, 316 s., ISBN: 978-605-155-589-8

Kevser ARISÜT*

Orta Asya'nın uçsuz bucaksız ovalarında yüzyıllardır yaşayan ve kendine özgü bir kültür oluşturan Bozkır Kavimlerini araştırmak önemli bir sorumluluğu da beraberinde getirmektedir. Tarihi süreçte değişik coğrafyalara dağılmış olan bu kavimlerin büyük bir kısmı gittikleri yeni ülkelerde, tuttıkları yeni yurtlarda bozkır medeniyetini yaşatmaya devam etmişlerdir. Birçok devlet kurup farklı etnik gruplara dini,

* Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Yüksek Lisans Öğrencisi, kvrsarisut@gmail.com (Makale gönderim tarihi: 12.09.2017; makale kabul tarihi: 18.11.2017)

kültürel ve siyasi manada önderlik etmiş olan Türkler, bozkır coğrafyasının efendileri olmuşlardır. Tanıtımını yaptığımız eserden de anlaşıldığı üzere bu coğrafyalarda Türklerin içinde olmadığı bir tarih, damarları olmayan bir vücut gibidir.

Tanıtımını yapmak üzere ele aldığımız bu eser Prof. Dr. Ahmet Taşağıl danışmanlığında, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Egemen Çağrı Mızrak¹ tarafından 2014 yılında doktora tezi olarak hazırlanmış, 2017 yılında ise kitap olarak okuyucuya sunulmuştur.

M.Ö VII. yüzyıldan M.S. VI. yüzyılın ortalarına kadar Batı Türkistan ve Kuzey Hindistan'daki bozkır kavimlerinden en meşhur olanlar arasında Sakalar, Yüeh-chih, Chionit/Hionit, Kidarit ve Ak Hun/ Eftalit kavimleri yer almaktadır. Eserin temel konusu, söz konusu olan kavimlerin menşei, yurtları, siyasi ve kültürel tarihleridir. Bu kavimlerin Göktürkler ortaya çıkmadan önceki kökenlerinin meselesinde bir sonuca varılamadığını söyleyen yazar, bu eserinde; Saka boyları, Hint Avrupalı mı Fin-Ugor mu? Yoksa Altay kökenli mi? Yüeh-chih'ler Hint Avrupalı mı Türk mü yoksa Kuzey Tibetli mi? gibi soruların cevaplarını tespit etmeye çalışmıştır. Bunun yanında M.S. IV. yüzyılın ortalarından itibaren İran'ın doğu sınırlarında kendini gösteren ve daha sonra Kuzey Hindistan coğrafyasına giren Hun grupları Chionit, Kidarit ve

¹ 1978 yılında doğan Mızrak, orta ve lise öğrenimini İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan Hüseyin Avni Sözen Anadolu Lisesi'nde tamamladı. Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'nden mezun oldu. Lisans eğitiminin ardından yüksek lisansını Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Genel Türk Tarihi Bilim Dalı programında yaptı. Yüksek lisans tezi "*Hazar Çalışmaları*" Selenge Yayınları'ndan basıldı. 2007 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bölümü'nde Doktora programına başladı ve "Bozkır Kavimleri, M.Ö VII. Yüzyıldan M.S VI. Yüzyılın Ortalarına Kadar Batı Türkistan ve Kuzey Hindistan'daki Bozkırlılar" adlı teziyle Dr. unvanını aldı. Halen Namık Kemal Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Akhun/Eftalitlerin kökenlerinin ne olduğu; Avrasya bölgesinin bu köklü bozkır kavimlerinin genetik bakımdan günümüz milletlerinin hangileriyle ilişkili olduğu ve daha birçok soruya yanıt aranan bu kıymetli eser, soy şecereleri, sosyo-kültürel ve fiziki antropolojik yapıları ile genetik işaretlerinin analizleri sonucunda, bahsi geçen bozkır göçebelilerinin Altaylı ve özellikle de Türk kökenli olabileceklerine dair kuvvetli deliller ortaya koymaktadır.

Oldukça hacimli olan eserde konuyla ilgili olarak sıkça kullanılan Han Dönemi kronikleri Shi-chi ve Han-shu'ya ait kayıtların transkripsiyon kayıtları karşılaştırılmalı olarak kullanılmış ve iki kaynaktan da yeterince faydalanılmıştır. Batılı ana kaynaklardan Herodot 'un Tarih, Arrien'in Anabasis, Jordanes'in Gotlar Tarihi, Marcellinus'un Roma Tarihi gibi daha birçok önemli eserden yararlanılmıştır. Haritalar ve tablolardan da faydalanılarak bazı veriler daha anlaşılır hale getirilmiştir.

Eser; her bölüm kendi içinde alt başlıklara ayrılarak; giriş, sonuç ve kaynakça dahil sekiz bölümden oluşmaktadır.

“Giriş” kısmının da yer aldığı ilk bölümde (15-17), bozkır kavimlerinin bulunduğu bölge ve onların Çin ile olan mücadeleleri hakkında kısaca bir ön bilgi verilmiştir. Göktürklerin ortaya çıkışından önceki dönemde (M.Ö. VII. yüzyıl-M.S. VI. yüzyıl) Saka, K'ang-chü, Yüeh-chih, Tohar, Chionit, Kidarit-Ak Hun kavimlerinin kökenleriyle ilgili filologlar ve tarihçilerin arasında münakaşalı konulara değinen araştırmacı, bu konuyla ilgili eserinde yapacağı tespitlere temas etmiştir.

“İlk Yurtlar, Ezeli Düşmanlar: Hun-Yüeh-Chih Çatışması ve Tetiklenen Zincirleme Göç Dalgası” isimli ikinci bölümde (19-80), Yüeh-chih'lerin yaşadığı bölge, Kuşan ve Tohar kavimlerinin Yüeh-chih'lerle ilgili linguistik, sosyokültürel ve etnik bağlantılarına ve bu konu hakkında öne sürülen görüşlere yer verilmiştir. Devamında ise Hun, Yüeh-chih savaşları ile ilgili Çin kaynakları referans alınarak aktarılan bilgilerin karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Konuya oldukça hakim olduğu anlaşılan yazar, M.Ö. VII-II. yüzyıllar arasında Batı Türkistan ve Kuzey

Hindistan'a yapılan Saka/İskit göçleri, onların kimlikleri ve ana vatanlarıyla ilgili olarak arkeolojik kalıntılardan yararlanılmış ve Sakalar üzerine önemli çalışmalarda bulunmuş olan duayen araştırmacıların eserlerine başvurmuştur. Bölümün sonunda ise Yüeh-chih'lerin göç kronolojisiyle ilgili son bir değerlendirme yapılmış ve Yüeh-chih – Kuşan iktidarı hakkında bilgi verilerek bölüm tamamlanmıştır.

"Hunların Ataları ve Tarihsel Kökenleri" isimli üçüncü bölüm (89-107) diğer bölümlere göre daha kısa tutulmuştur. Eserde, Shang ve Chou Hanedanları zamanında Çin'in kuzey ve batısında yaşayan Bozkır kavimlerinin, Hunlarla olan soy bağlantılarından ve ortak özelliklerinden bahsedilerek Hunların şecereleri hakkında bilgi verilmiştir. Orhon, Jehol, İç Moğolistan ve Ordos gibi bölgelerde Hun çağına ait yerleşim kalıntıları bulunduğunu söyleyen yazar, Hunların sıradan bir bozkır kavmi olmadığını altını çizmiştir. Bunun dışında Hunlarla ilişkili 3 "yabancı" göçebe kavim olduğu söylenen Hun-yü, Hsien-yün, shan-Jung kavimleri üzerinde durmuştur. Son olarak ise İç Asyalı kavimlerin kendilerine has göçebelik tarzlarından söz ederken, bu konunun başta gelen uzmanlarından biri olan W. Eberhard'ın görüşlerinden de yararlanmıştır.

"M.S. IV-VI. Yüzyılları Arasında Doğu İran, Baktriya/Toharistan ve Kuzey Hindistan'da Zuhur Eden Bozkır Kavimleri " isimli dördüncü bölümde (115-181) yazar, Bizans kaynaklarındaki kayıtlardan yola çıkarak, Saka-Massaget- Kermichion- Göktürk kavimleri arasındaki bağlantılar üzerine ayrıntılı bilgiler vermiştir. Daha sonra Kızıl Ti – Kızıl Hun özdeşleştirmesi bağlamında Çin yıllıklarında Hun adının ortaya çıkışından itibaren onlarla aynı dönemlerde isimleri sıkça geçen kuzeydeki Ting-ling'ler ve onların devamı kabul edilen boylar hakkında değerlendirmeler yapmıştır. Bu bölümde ağırlıklı olarak ise Ak Hunlar diğer adıyla Eftalitler konusuna yoğunlaşmıştır. Ak Hunların ortaya çıkışı, siyasi kökenleri, yabancı istilacılar ile olan mücadeleleri ve daha sonra Orta Asya Ak Hunlarının etnik kültürel yapılarından bahsederek dördüncü bölümü tamamlamıştır.

“Fizik Antropolojik Veriler Işığında Eski Çin’in Kuzey-Kuzeybatı Sınırlarındaki ‘Sarışın-Kızıl’ Sekenelerin Menşei” isimli beşinci bölümde (189-234), Avrasyalı bozkır kavimlerinin dış görünüşleriyle ilgili kayıtlara başvurulmuş ve antropolojik özelliklerinden bahsedilmiştir. Diğer yandan geçmiş zamanların bazı sanat eserlerinde, paralarında resmedilmiş İç Asyalıların yüz morfolojilerinin nasıl yansıtılmış olduğu hakkında bilgiler veren yazar, bu kısımda hükümdarların heykeli ve sikke gibi resimler kullanarak görsel bakımdan antropolojik verileri desteklemiştir. Avrasyalı bozkır kavimlerinden Ting-ling, Usun ve Chieh-Hunları üzerine yapılan bazı filolojik ve fizik-antropolojik çalışmalar ile fiziksel görünüşleriyle ilgili bazı tarihi kayıtlara da değinmiştir.

Geçmiş kavimlere ait bireylerin iskelet kalıntıları üzerinde yapılan sefalometrik² çalışmalarda hatalar olduğu gibi günümüzde de bu gibi çalışmalar incelediğinde kafa karıştırıcı sonuçlar çıktığını belirten yazar, kafatası ölçümlerinin ırkları sınıflandırmada ne denli yanlış sonuçlar sunabileceği ve çok dikkatli davranılması gerektiğinin altını çizerek bu bağlamda genetik çalışmaların önemine işaret etmiştir.

“Konumuzla Bağlantılı Geçmiş ve Günümüz Kavimlerinin Genetik Analizleri Üzerine” isimli altıncı bölümde (243-265) yazar, ilk olarak eski Kazakistan halklarının menşei ele almış ve bu konunun bilim çevrelerinde tartışmalı bir konu olduğunu belirtmiştir. Konuyla ilgili C. Lalueza-Fox ve M. Sampietro’nun, Orta Asya’daki batılı ve doğulu genetik tesirler üzerine yapılan tartışmaları açıklığa kavuşturmayı amaçlayan çalışmalarından, veri sonuçlarını esas almıştır. (M.Ö. XV. yüzyıl–M.S. V. yüzyıl), Eski İskandinavya’nın genetik kodları, Egyin Göl Vadisi Hunları’nın genetik bağları ve günümüz Kansu Koridoru milletlerinin mtDNA analizleri konusunda da sayısal verilerden yararlanılarak kısa bir değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca yazar bu

²Sefalometrik: Kafa ve yüz kemiklerinin büyüklüklerinin, birbirlerine göre duruşlarının değerlendirildiği, boyut olarak başın büyüklüğüne eşit büyüklükte çekilen özel grafileerdir.

bölümde, Saka gruplarının bilimsel metodolojiden uzak teorik bir yaklaşım ile İrani kökenlere dayatılması konusuna dikkat çekmiştir. Bu ortaya atılan teorinin aksine eserinde, bilimsel çalışmaların ışığında Sibirya Sakaları, Yüeh-chih'ler ve Türkler arasında sosyokültürel ve coğrafi ortaklığın yanı sıra çok güçlü genetik akrabalıkların olduğunu açıkça belirtmiştir.

"Sonuç" bölümüne yer verilen yedinci bölümde (273-287) yazar, çalışmasının genel bir değerlendirmesini yaparak konuyu özetlemiştir. Burada yazarın şu tespitleri eseri özetler mahiyettedir.

"Hangi dil ailesine mensup olursa olsunlar Demir Çağından Göktürk Çağına kadar İç Asya'dan Batı Türkistan ve Kuzey Hindistan'a Saka-Yüehchih-Tohar-Chionit/Kidarit/Eftalit (Hunlar) gibi kökenleri tartışmalı kavimlerin mensuplarının az ya da çok derecede mongoloid tesirler taşıyan –büyük oranda "Turanid " tipe yakın - yüz morfolojilerine sahip olduklarını ve İç Asya'daki yurtlarında genetik açıdan günümüz Güney Sibirya ve Orta Asyalı Türk boyları ile yakın akraba olduklarını düşünmekteyiz."

Son olarak verilen sekizinci bölüm "Kaynakça" ile tamamlanmıştır. Zengin bir kaynakçaya sahip olan eserde alanın önemli kaynaklarının yer aldığı görülmektedir. Kitabın sonunda yer alan indeks; isimlere, kavimlere ve yer adlarına göre tasnif edilmiş, bu da okuyucunun ve araştırmacıların işini bir hayli kolaylaştırmıştır.

Egemen Çağrı Mizrak, bazı kaynaklarda yer alan kısıtlı hatta "seçilmiş" bilgiler ve kurganlardan ortaya çıkarılmış insan kalıntıları üzerinden hareketle, açık ten, kızıl veya sarışın saç rengi, renkli göz, uzun boy gibi çeşitli fiziksel özellikler nedeniyle birçok bilim adamının bu kavimleri doğrudan "Hint-Avrupalı, Europoid ya da İrani " şeklinde kimliklendirmelerine karşı Türk bilim dünyasının itiraz etme hakkına katkıda bulunmuştur ve bu analizi de menşei tartışmalı kavimlerin Doğulu ya da Batılı kaynaklarda yer alan soy şecereleri ile fizik-antropolojik ve genetik çalışmalar üzerinden ortaya koymuştur. Bu sebeplerden dolayı eser tarihi Türk kavimlerinin menşei araştırmalarına dikkat çekilmesi bakımından alana yeni ve önemli bir katkı sunmuştur.

